

ЎЗБЕКИСТОНДА ТАДБИРКОРЛИК ТАВАККАЛЧИЛИКЛАРИ СУГУРТАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ

Номозова Қумри Исоевна

ARTICLE INFORMATION

ABSTRACT

Volume: 1

Issue: 7

DOI:https://doi.org/10.55439/INSURE/vol1_iss7/a3

Мазкур мақолада тадбиркорлик фаолиятида юзага келадиган рискларни суғурта қилиш масаласида Ўзбекистондаги мавжуд ҳолат таҳлил қилинган. Ушбу йўналишда маҳаллий олимлар ва Россия Федерацияси олимлари томонидан амалга оширилган тадқиқотлар ўрганилган ва уларнинг фикрлари келтирилган. Сўнгги йилларда Ўзбекистон ҳукумати томонидан тадбиркорлик фаолиятига алоҳида эътибор қаратилиши натижасида тадбиркорлик соҳаси иқтисодийнинг етакчи тармоғига айланди. Бу эса ўз ўрнида тадбиркорлик фаолияти рискларининг ортиши ва натижасида суғурта хизматлариға талаб органиги келтирилмоқда. Муаллиф томонидан мазкур суғурта тармоғини ривожлантиришиға қаратилган таклиф ва тавсиялар шилаб чиқилган.

KEYWORDS

Тадбиркорлик таваккалчиликлари, инвестицион рисклар, кичик бизнес, чет эл суғурта компанияси, рисклар қўлами, намунавий қоидалар, тжорат банклари.

Кирриш (Introduction/Введение)

Мамлакатда иқтисодийнинг кўтарилиши юз берган шароитда одатда тадбиркорлик таваккалчиликлари ва инвестицион рисклар билан боғлиқ суғурта турларига бўлган талаб ортади. Натижада ушбу даврда бу каби суғурта турлари ривожланади ва кенгайди. Суғурталовчилар иқтисодийта мўътадилликни таъминловчи восита сифатида, иқтисодийта аҳолидаги ортиқча пул массаларини жалб қилиш билан унинг бир текис ривожланишини таъминлайди.

Ўзбекистон миллий суғурта компанияларининг ялпи устав капитали ва жами активларининг ортиб бораётганлиги ва тадбиркорлик таваккалчиликлари суғуртасига бўлган талабнинг ошиб бораётганлигини эътиборга олганда, яқин йиллар оралиғида миллий суғурта бозорининг сигими сезиларли даражада ортишини тахмин қилиш мумкин.

Тадбиркорлик соҳасини талаб даражасида суғурта хизматлари билан таъминлаш мазкур соҳа ривожланишининг муҳим омили эканлигини эътиборга олган ҳолда, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йилнинг 2-августидаги “Ўзбекистон Республикасининг суғурта бозорини ислох қилиш ва унинг жадал ривожланишини таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қароридан тадбиркорлик субъектларининг ўсиб бораётган эҳтиёжларини таъминлашга қаратилган суғурта хизматларининг талаб юқори бўлган анъанавий турларини ривожлантиришиға ва янги турларини жорий қилишиға кўмаклашиш, қишлоқ хўжалиги фаолияти соҳасида суғурта ҳимоясини кучайтириш” вазифаси алоҳида белгилаб қўйилди[1].

Бугунги кунга қадар миллий суғурта бозорининг ривожланишиға тўсиқ бўлаётган ҳолатлар сифатида жаҳон миқёсида бўлиб ўтган пандемия ҳолати, ҳозиргача давом этаётган Россия Украина уруши ва бошқа давлатлар ўртасида бўлаётган уруш ҳаракатлари давлатлар томонидан ички тартибга солиш усулларининг кескинлашуви, инвестицион ресурсларни жалб қилишининг реал воситалари ва муҳитининг йўқлиги, инфляция даражасининг юқорилиги, иқтисодийта пул ресурслари ҳаракатининг чегараланганлиги инсонлар турмуш тарзини бутунлай

ўзгартириб юбораётганлиги ва иқтисодийнинг кўпгина соҳаларини издан чиқараётганлиги ҳолатлари суғуртанин ривожига яна янги тўсиқ бўлмоқда. Аммо бу вақтинчалик ҳолатлар бўлиб, яқин келажакда, мазкур тўсиқлар олиб ташланади ва суғурта хизматлари кенг ривожланиш палласига қиради.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили (Literature review, Анализ литературы).

Европалик буюк иқтисодчи Й.Шумпетернинг (1883-1950 йилларда яшаб ижод қилган) таъкидлашича, тадбиркорликнинг иқтисодий жараёни ўртача даромад олиш билан белгиланмайди, балки юқори даромад олиш жараёни билан – такрор ишлаб чиқариш жараёнида янги комбинацияларни ишлаштириш орқали тадбиркорлик даромадини олиш билан белгиланади. Тадбиркорлик тўғрисида унинг шундай ибораси бор: “Тадбиркорликнинг жамият ижтимоий-иқтисодий таракқиетидаги ҳал қилувчи ролини у бўлмаган жойда жуда хис қилиш мумкин”[2].

Қ.А.Шарипов Ўзбекистонда тадбиркорлик фаолиятининг ошиб бораётганлиги ва ушбу ҳолат суғурта хизматлариға бўлган талабни ошираётганлигини таъкидлаб, шундай дейди: Дунё миқёсида глобаллашув жараёнлари кучайиб бораётган бугунги кунда, ушбу жараёнға тобора кириб бораётган мамлакатимизда иқтисодийни модернизация қилиш давом этаётган ва айниқса, тадбиркорлик фаолиятининг қўлами кескин даражада ошиб бораётган бир пайтда, суғурта хизматлариға бўлган эҳтиёж янада ортиб бормоқда[3].

Қ.М.Қўлдошевнинг таъкидлашича - суғурта фаолияти тадбиркорлик таваккалчиликлари оқибатларини, халқаро муносабатлардаги савдо, туризм ва бошқа жараёнларда юзага келадиган хатарларни бартараф этиш, ижтимоий ҳаётдаги барқарорликни таъминлаш, иқтисодийта инвестициялар йўналтириш учун сезиларли манбаларни шакллантириш ҳамда инвестиция рискларини юмшатиш хусусиятлариға эғалиги билан иқтисодийнинг етакчи соҳаларидан бири сифатида амал қилади[4].

Е.А.Павлованин фикриға кўра, ...Бирок, тадбиркорлик фаолияти учун энг қулай шарт-шароитлар яратилган тақдирда ҳам, ушбу соҳанин ҳар хил ноқулай ҳолатларға юқори даражада

берилувчанлиги объектив равишда корхоналар самарадорлигининг пасайишига ва пировардида банкротликка олиб келади. Шунинг учун сугурта кичик бизнесни қўллаб-қувватлаш ва муваффақиятли фаолият юритиш шаклидан бири сифатида кўриб чиқиши керак[5]. Е.Ю.Чемерисовага кўра, бозор иқтисодиёти шароитида хўжалик юритувчи субъектларнинг иқтисодий фаолияти турли ноаниқлик ва олдиндан айтиб бўлмайдиган ҳолатларнинг юзга келиши ва турли хил хавфларнинг мавжудлиги билан тавсифланади. Замонавий менежмент ва давлат томонидан тартибга солишнинг вазифаси ушбу хавфларни самарали бошқариш механизмларини яратишдир. Ушбу соҳадаги хатарларни бошқариш воситаларидан бири сугурта институтидир[6].

Тадбиркорлик фаолияти билан боғлиқ зарарлар ҳажми тўғридан-тўғри бевосита зарарлардан ёки асосий ва айланма маблағларнинг йўқотилиши ҳажмидан бир неча баравар кўп бўлиши мумкин. Тадбиркорлик фаолиятидаги бундай зарарлар хўжалик фаолиятидаги узилишлардан сугурталаш шартномаси орқали қоплаб берилиши мумкин [7].

Тадқиқот мақсади ва усуллари (Research objective and methods, Цель и методы исследования).

Мазкур тадқиқот ишида статистик таҳлил, эмпирик таҳлил ва таққослама таҳлил усулларидан фойдаланилди.

Таҳлил ва натижалар (Analysis and results, Анализ и результаты).

Ўзбекистонда сугурта хизмаларининг ривожига тўсик бўлаётган ички сабаблар сифатида қуйидагиларни келтириш мумкин: ресурслар диверсификациясининг етарли эмаслиги билан белгиланувчи, сугурта компаниясининг хато сугурта сиёсати; бозор молиявий ҳолати таҳлилининг паст даражаси; профессионал менежментнинг етарли эмаслиги; стратегик режалаштиришнинг йўқлиги; маъмурий харажатларнинг юқорилиги; персонал малакасининг пастлиги; рақобат даражасининг пастлиги; сугурта инфратузилмасининг ривожланмаганлиги; сугурталанувчилар ишончининг қозонилмаганлиги, бунинг асосий сабабларидан бири сугурта шартномаларини ваколатли орган томонидан назоратга олиш йўлга қўйилмаганлиги натижасида шартнома шартларининг кўпроқ сугурталовчи манфаатларини кўзлаган ҳолда ишлаб чиқиши; хизматлар таклифи хилма-хиллигининг камлиги; хизматлар баҳосининг юқорилиги ва ҳоказолар.

Ўзбекистон ҳукумати томонидан тадбиркорлик соҳасини ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилиши натижасида сўнгги беш йилда мазкур соҳанинг кўлами сезиларли даражада кенгайди. Буни қуйидаги жадвал маълумотлари кўрсатиб турибди.

Жадвал 1

Кичик бизнес субъектларининг иқтисодиётдаги улуши кўрсаткичлари (фермер ва дехқон хўжаликларидан ташқари)

Кўрсаткичлар	2019	2020	2021	2022	2023	Ўсмиш, %
Кичик бизнес субъектлари сонин (миң бирлик)	344 085	424 395	503 308	548 415	608 930	157,9
ЯИМ, млрд.сўм (2023 йил трлн.сўмда)	511 800	580 200	734 600	888 340	1,07	214,0
Кичик бизнеснинг ЯИМдаги улуши, %	56,0	54,8	54,1	51,8	56,5	100,9
Кичик бизнеснинг саноатдаги улуши, %	25,8	27,9	27,4	26,0	28,4	110,1
Кичик бизнеснинг қурилишдаги улуши, %	25,8	27,9	64,8	73,2	75,4	292,3
Кичик бизнеснинг бандликдаги улуши, %	75,8	72,5	72,5	71,5	76,6	101,1
Кичик бизнеснинг экспортдаги улуши, %	27,0	20,5	20,0	29,6	25,3	93,7
Кичик бизнеснинг импортдаги улуши, %	61,6	51,7	45,3	49,4	48,4	78,6

Жадвал маълумотларидан маълум бўладики, кичик бизнес субъектлари сонин бўйича 2023 йилда сезиларли ўсмиш юз бериб, натижада ушбу соҳанинг ЯИМдаги улушида сўнгги уч йилдан кейин ўсишга олиб келган. Кичик бизнеснинг иқтисодиёт тармоқлари, бандлик, экспорт ва импортдаги улуши бўйича юқори ўсмиш қилиниш соҳаси ҳиссасига тўғри келиб, экспорт ва импортдаги улушида пасайиш юз берганлигини кўриш мумкин.

Умуман олганда, тадбиркорлик соҳасининг иқтисодиётдаги мавқеи сон жиҳатидан ҳам, ишлаб чиқариш ва бошқа йўналишларда ҳам ортган бўлиб, бу ўз ўрнида ушбу соҳадаги рисклар ҳажми ва турли-туманлигининг ортишига олиб келади. Аммо мазкур соҳани сугурта хизматлари билан қамраб олиш борасида ўсмиш секин кечмоқда. Ушбу муаммони ҳал этиш йўлларида бири, сугурта

бозорида чет эл сугурта компанияларининг фаолият кўрсатишига йўл очиб беришдир.

Сугурта соҳаси ривожланган чет эл сугурта компанияларининг энди ривожланиш босқичида бўлган сугурта бозорида фаолият кўрсатиши қуйидаги имкониятларни яратади:

- чет эл инвесторлари маблағлари ҳисобига капиталлашув даражаси ва бозор сигими ошади;
- илгор сугурта технологиялари кириб келади;
- сугурта хизматларининг хилма-хиллиги ва сифати ошади ҳамда хизмат таннархи пасаяди;
- бозорнинг ўзлаштирилмаган қисмлари тезроқ ўзлаштирилади ва натижада рақобат кучаяди;
- сугурта инфратузилмаси ривожланади ва такомиллашади.

Дунё мамлакатлари миллий сугурта бозорлари ичида тўлалигича очик сугурта бозорлари деярли йўқ. Жаҳон савдо ташкилотига аъзо мамлакатлар ҳам ўз миллий бозорларида бир қанча кўринишдаги чегаралар қўйиш ҳуқуқига эга. Чет эл сугурта ташкилотлари учун маълум кўринишдаги чегаралар қўйган мамлакатлар сифатида Австралия, Канада, Миср, Финландия, Италия, Греция, АҚШ ва бошқа мамлакатларни санаб ўтиш мумкин. Баъзи мажбурий сугурта турларига чегара қўйган мамлакатлар сифатида Австралия, Болгария, Канада, Чехия, Финландия, Словакия каби мамлакатларни келтириш мумкин. Канада ва бошқа баъзи мамлакатларда чет эл сугурталовчилари миллий сугурта ташкилотларига нисбатан солиқ тўловларининг симметрик бўлмаган усуллари қўлланилади.

Тадбиркорлик таваккалчиликлари сугуртаси тармоғининг ривожини, асосан мамлакатнинг иқтисодий ривожланганлик даражасига, шу билан бирга, ушбу соҳанинг ривожини тадбиркорлик субъектларининг тўловга қобилиги, мулкый, жавобгарлик, шахсий ва тадбиркорлик таваккалчиликлари сугурта турларига нисбатан солиқ имтиёзларининг мавжудлигига, ҳамда мажбурий сугурта турларининг кўламига боғлиқ.

Товар ва хизматлар ишлаб чиқариш ҳажмининг ортиши ва ташқи иқтисодий фаолиятнинг кенгайиши, ҳамда молия бозорида қулай муҳитнинг яратилиши тадбиркорлик таваккалчиликлари сугуртаси ҳажми ва турларининг кенгайишига олиб келувчи омиллар ҳисобланади.

Юқоридагилар билан бирга, параллел равишда ҳар қандай шароитда давлатнинг сугурта соҳасини ривожлантиришга бўлган эътибори, такомиллашган қонунчилик базасининг яратилганлиги, потенциал сугурталанувчиларни жалб қилишга йўналтирилган молиявий инструментларнинг қўлланилиши, сугурта фаолиятини давлат томонидан тартибга солиш ва назорат қилишнинг самарали механизмининг яратилганлиги соҳанинг ривожига муҳим роль ўйнайди.

Бугунги кунда Ўзбекистон миллий сугурта бозорида сугурта хизматларининг баҳоси турлича. Кўпгина сугурта хизматларининг баҳоси юқори бўлгани ҳолда баъзи сугурта турларида демпинг нархлар ҳам кузатилади. Демпинг нархларнинг мавжудлигини сугурта қопламалари учун йўналтирилган маблағларнинг йиғилган сугурта муқофотларига нисбатан кам ҳажмда эканлиги билан изоҳлаш мумкин.

Бизнинг фикримизча, Ўзбекистонда истикболда юридик шахслар сугуртасининг мамлакатимиз учун долзарб бўлган, тадбиркорларга нисбатан учинчи шахсларнинг ноқонуний ҳатти-ҳаракатлари билан боғлиқ сугурта турлари ривожланади. Масалан, банкларни криминал рисклардан сугурталаш. Бундай сугурта тури чет мамлакатларда мажбурий бўлиб, ушбу сугурта полиси (Bankers Blanket Bond) банкнинг хавфсизлиги ва ишончилигининг кафолати ҳисобланади. Статистикага кўра, банк секторидagi киноятларнинг қаринб 90 фоизи бевосита банк ходимларининг ўзлари томонидан амалга оширилади.

Ўзбекистон бугунги кунда миллий хўжаликни жаҳон хўжалигига интеграциялашувининг тарафдори ҳисобланади. Шундай экан, миллий сугурта тизимини ҳам жаҳон сугурта тизимига интеграциялашувини амалга ошириш зарурати юзга келади. Бунинг учун миллий сугурта бозорининг ҳуқуқий базасини халқаро меъёрларга мослашувини таъминлаш зарур.

Маълумки, мамлакатимиз тижорат банклари томонидан фуқаролар ва юридик шахслар учун оммавий равишда истеъмол кредитлари тақдим этилмоқда. Чет эл тажрибасидан келиб чиққан ҳолда ушбу жараённинг янада ривожланишини таҳмин қилиш

мумкин. Бунда сугурталанувчи ва наф олувчи сифатида кредит тақдим этаётган банк ишгирик этади. Кредитнинг ушбу тури таклиф этилаётганига жуда кўп вақт ўтгани йўқ. Шунинг учун, бу борада банклар ўртасидаги рақобат чет мамлакатлардаги каби кучли эмас. Ушбу ҳолат ҳамда мамлакатда кредит фаолияти бўйича банкларнинг монополияга туғайли мазкур кредитларни юқори фойдаларда тақдим этган ҳолда риск учун жавобгарликни ўзларида саклаб қолмоқда. Бу эса муаммоли кредитлар ҳажмининг орттишига олиб келмоқда.

Тадбиркорлик рисклари сугуртасида истиқболли йўналишлардан бири лизинг берувчининг рискни сугуртаси, аниқроғи лизинг олувчининг лизинг тўловларини тўлай олмаслиги рискни сугуртаси ҳисобланади. Ушбу сугурта тури анъанавий ҳисобланган лизинг мулки сугуртасидан фарқ қилиб, бунда сугурта воситасида лизинг берувчининг кредит рискни тўлик ҳимояга олинади. Ушбу сугуртани мамлакатимизда кенг йўлга қўйиш зарур деб ҳисоблаймиз. Чунки мамлакатимизда лизинг фаолияти анчагина кенг ривожланмаётган.

Бугунги кунда миллий сугурталовчиларимиз учун сугурта маҳсулотларини сотишнинг универсал технологиялари, ҳўжалик субъектларининг янги талабларини қондиришга мўлжалланган янги сугурта маҳсулотлари зарур. Бунинг учун сугурталовчилар бозорда изчил маркетинг тадқиқотларини амалга оширишлари, ҳамда илғор чет мамлакатлар тажрибаларини ўрганган ҳолда миллий бозорга мос сугурта маҳсулотларини ишлаб чиқишлари зарур.

Мамлакатимизда тадбиркорлик таваккалчиликлари сугуртаси ривожланишнинг куйи погонасида турибди. Тадбиркорлик фаолияти эса мамлакатимизда кундан-кунга кенгайиб, иқтисодиётнинг етакчи кучига айланиб бормоқда ва ўз ўрнида бу борадаги рисклар кўлами ҳам ортиб бормоқда. Ушбу соҳа сугуртаси нисбатан секин ривожланаётганлиги бу борадаги сугурталанмаган рискларнинг ортишига олиб келмоқда. Бунинг сабаблари сифатида, биринчи ўринда сугурталовчилар томонидан мазкур сугурта турларини замон талаблари даражасида кенг ассортиментда ва қулай шартларда тадбиркорларга таклиф этиш борасида етарли изланишлар олиб борилмаётганлиги, ҳамда шу билан бирга, тадбиркорларнинг бу борадаги тушунчаларининг етарли эмаслигини кўрсатиш мумкин.

Ривожланган мамлакатларда амалда кенг қўлланилаётган инвестицион рисклар сугуртаси мамлакатимизда амалга қўлланилаётгани йўқ ва бу бўйича намунавий қондалар ҳам мавжуд эмас. Масалан, қимматли қозғаларга, инвестицион пайларга, банк депозитларига ва иқтисодиётнинг реал секторига аниқ лойиҳаларга йўналтириладиган инвестицияларнинг барчаси ҳам ўзига ҳосликка эга бўлиб, уларни бир хил қондалар асосида сугурталаб бўлмайди.

Реал секторга йўналтириладиган инвестицияларни ҳимоя қилиш инструментлари республикада амалда йўқ. Иқтисодиётнинг ривожини таъминлашда реал секторга йўналтириладиган инвестицияларнинг роли муҳим бўлиб, ўз ўрнида мазкур инвестицияларни турли рисклардан ҳимоясини таъминлаш муҳим вазибалардан бири ҳисобланади.

Инвестицион рискларни сугурталаш бўйича намунавий қондаларни тартибга солиш предметини белгилаб олишда сугурта бўйича ушбу қондаларнинг ўзига ҳослигини ҳисобга олган ҳолда белгиланмаган бир қанча терминлар ишлатилади. Хусусан, кейинги йилларда “асосий капиталга инвестициялар” термини кенг қўлланилмоқда. Аммо Ўзбекистон Республикасининг “Инвестициялар ва инвестиция фаолияти тўғрисида” ги қонунда бундай термин қўлланилмаган. Ушбу қонуннинг “Мўлжалланган объектига кўра инвестицияларнинг турлари” деб номланган 4-моддасида “капитал инвестициялар” терминига тушунча берилган бўлиб, унга кўра капитал инвестицияларга - асосий фондларни вужудга келтириш ва такрор ишлаб чиқаришга, шу жумладан янги курилишга, модернизациялашга, реконструкция қилишга, техник жиҳатдан қайта жиҳозлашга, шунингдек моддий ишлаб чиқаришнинг бошқа шакллари ривожлантиришга киритилмаган инвестициялар қиради деб белгилаб қўйилган[8].

Ушбу қонунда “инновация инвестициялари” терминига ҳам тушунча берилган. Инвестиция рискларини сугурталаш бўйича намунавий қондаларни ишлаб чиқишда, шу жумладан реал инвестициялар билан билан боғлиқ масалаларда олимларнинг фикрларига эътибор қаратадиган бўлсак, Россиялик олим С.Филиннинг фикрига кўра (С.Филин – мустақил эксперт, инвестицион ва молиявий таҳлилчилар гильдиясининг аъзоси),

инновацион лойиҳаларга йўналтириладиган инвестицияларда юқори даражада риск мавжуд бўлиб, венчур компанияларнинг бу борадаги муваффақияти бор-йўғи 10-20 фоизни ташкил қилади [9]. Шундан келиб чиққан ҳолда, сугурта маҳсулотининг янгилигини, ҳамда инновацион лойиҳаларнинг юқори риск даражасига эга эканлигини ҳисобга олиб, сугурта бўйича инвестицион рискларнинг намунавий қондаларини бошланғич даврда венчур лойиҳаларга нисбатан қўлламаслик бу борадаги риск даражасини камайтиради.

Инвестицион рисклар сугуртаси тадбиркорлик рисклари сугуртасининг қисми ҳисобланиб, шундай экан, рискни сугуртага қабул қилишда сугурталанаётган инвестицион фаолият тадбиркорлик фаолияти бўлиб ҳисобланади. Тадбиркорлик фаолияти ўз хусусиятига кўра мустақил, ўз таваккалчилиги асосида (ўз мулки билан таваккал қилган ҳолда) амалга оширилади ва доимий равишда фойда олиш мақсадига йўналтирилган фаолиятдир.

Юқоридагилардан келиб чиққан ҳолда, инвестицион рисклар сугуртасининг намунавий қондаларини ишлаб чиқишда қўлланиладиган инвестиция сўзининг мазмунига қуйидагича таъриф бериш мумкин: инвестициялар – пул маблағлари, қимматли қозғалар, бошқа мулклар, шу билан бирга пул қийматига эга бўлган мулквий ҳуқуқлар, даромад олиш мақсадида тадбиркорлик объектига йўналтирилган маблағлардир.

Инвестиция рискларини сугурталаш бўйича намунавий қондаларнинг “Умумий қондалар” бўлимида яна инвестиция учун хос бўлган “Инвестицион фаолият”, “Инвестицион лойиҳа”, “Инвестицион ресурс” каби тушунчаларга ҳам изоҳ бериб ўтиш бу борадаги тушунмовчиликларни бартараф қилишда хизмат қилади.

Мазкур намунавий қонданнинг “сугурта муносабатлари субъектлари” бўлимида сугурталовчи, сугурталанувчи ва сугурта воситачилари ўртасида бўладиган муносабатлар акс этирилади. Ҳозирги мавжуд қонунчиликка кўра, сугурталовчи сифатида умумий сугурта тармоғининг тадбиркорлик фаолиятига тааллуқли класслари бўйича лицензияга эга бўлган сугурта ташкилотлари ишгирик этиши мумкин. Сугурталанувчи сифатида эса инвестицион фаолиятни амалга ошираётган инвесторнинг ўзи ишгирик этади. Бундай инвестор сифатида Ўзбекистонда рўйхатдан ўтган юридик шахс, хусусий тадбиркор ёки Ўзбекистонга инвестиция киритаётган чет эллик инвестор бўлиши мумкин.

Хулоса (Conclusion, Заключение).

Юқорида тадбиркорлик таваккалчиликлари сугуртасининг моҳияти, хусусиятлари ва тадбиркорлик фаолиятининг барқарорлигини таъминлашдаги ўрни масалаларида тўпланган материаллар ва амалга оширилган таҳлилларга асосланган ҳолда қуйидаги хулосалар, таклиф ва тавсиялар шакллантирилди.

Сўнгги беш йил ичида тадбиркорлик соҳасининг асосини ташкил этувчи кичик бизнес субъектлари сони салкам икки баравар ошди ва шу билан бирга ушбу соҳанинги ялпи ички маҳсулотдаги улуши 60 фоизга яқинлашди. Бундан хулоса қилиш мумкинки, тадбиркорлик соҳаси иқтисодиётнинг етакчи кучига айланди.

Тадбиркорлик субъектлари сонининг ортиши ва улар томонидан товарлар, кўрсатилаётган иш ва хизматларнинг ортиши улар билан боғлиқ турли кўринишдаги рискларнинг ортишига олиб келди. Аммо ушбу рискларнинг юз бериши натижасида юзага келиши мумкин бўлган зарарларнинг коплаб берилишини кўзда тутувчи воситалардан талаб даражасида фойдаланилмаяпти. Ушбу воситалар ичида дунё мамлакатларида кенг ва самарали қўлланилаётган сугуртадан талаб даражасида фойдаланилмаяпти.

Юқоридагилардан келиб чиққан ҳолда тадбиркорлик таваккалчиликлари сугуртасини ривожлантиришга қаратилган қуйидаги тадбирларни амалга ошириш таклиф этилади.

- тадбиркорлик таваккалчиликлари сугуртасини ривожлантириш омиллари сифатида чет мамлакатлар илғор сугурта компанияларининг Ўзбекистон сугурта бозорига тўғридан-тўғри фаолият кўрсатишига йўл очиб бериш;

- сугурта компаниялари томонидан ишлаб чиқилган сугурта маҳсулотлари шартларини ваколатли давлат органи томонидан назоратга олиш тизимини йўлга қўйиш орқали икки томон (сугурталовчи ва сугурталанувчи) манфаатлари мувозанатини таъминлаш;

- инвестицион рисклар сугуртасининг намунавий қондаларини қайта ишлаб чиқиш ва бунда юқорида келтирилган ҳолатларни эътиборга олиш таклиф этилади.

References:

1. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 03.08.2019 й., 07/19/4412/3512-сон.
2. Дикинс, Д.; Фрил, МС (2009) «Предпринимательская деятельность, экономика и значение малых предприятий». Предпринимательство и малые фирмы. McGraw-Hill образования. ISBN 978-0-07-712162-4.
3. Sharipov, K. (2023). O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORINING MAMLAKAT IQTISODIYOTIDA TUTGAN O'RNI VA RIVOJLANTIRISH BILAN BOG'LIQ MUAMMOLAR. Страховой рынок Узбекистана, 1(1), 1–2. извлечено от <https://insurance.tsue.uz/index.php/journal/article/view/14>
4. Қўлдошев, Қ. (2023). ЎЗБЕКИСТОН СУГУРТА БОЗОРИ: РИВОЖЛАНИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ ВА МУАММОЛАР. Страховой рынок Узбекистана, 1(4), 1–4. извлечено от <https://insurance.tsue.uz/index.php/journal/article/view/55>
5. Павлова Е.А. Страхование малого бизнеса в сфере услуг как форма поддержки и развития предпринимательства. Автореферат дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 Москва, 2002 181 с.РГБ ОД,61:02-8/1264-2
6. Чемерисова Е.Ю. Договор страхования предпринимательских рисков. Автореферат дис. ... канд. юр. наук : 08.00.05 Казан, 2015 179 с.
7. Сплетухов Ю.А., Дюжиков Е.Ф. Страхование. Москва. ИНФРА.М 2006 стр.79
8. Ўзбекистон Республикасининг “Инвестициялар ва инвестиция фаолияти тўғрисида” ги Қонун. 2019 йил 25 декабрь. Lex.UZ
9. Филлин С., Панкратова Ю. Прогнозирование прибыли венчурных проектов. // РИСК 2001 №2 с.19.
10. Stat.uz сайти.
11. IMDA.UZ сайти...